

ÁBÉCÉM B BETŰJÉHEZ: BALOGH, BARTA, BORI – ÉS A TÖBBIÉK

K Á N T O R L A J O S

Néhány évvel ezelőtt, a megszállott és nagyszerű kolozsvári Ady-kutatóra emlékezve írtam egy jegyzetet: *A mint Ady, B mint Bustya*. Most, amikor a lexikonoknak és a *Híd* szerkesztőinek el kell hinnem, hogy újvidéki irodalomtörténész barátom rövidesen betölti a 70. évét, ez a B betűs ötlet elevenedett föl bennem, annál is inkább, mert az ezerkilencszázkilencvenkilences hetek eme utolján egy másik B-s feladat (valamiképpen azért ez is az A ligából) háruult rám. Balogh Edgár emlékiratainak még kiadatlan negyedik kötetét kellett megelőszavaznom, magyaráznom az örömömre és bosszúságomra változó közvéleménynek, a „másik tábor” éber figyelőinek, különösképpen azonban az új tanárokat-mestereket kereső-kapó fiataloknak. A *Számadásom* című kézirat (kötet) az 1956 és 1993 közötti időt öleli fel, tehát azt a szakaszt is, amelyben életre kelt az újvidéki–kolozsvári híd – és amelyet nem lehetett mindmáig lebombázni, bár voltak hónapok, évek, amikor ezen a hídon nemigen jártunk; volt úgy, hogy egyáltalán nem lehetett keresztülmenni rajta (egy-egy kis figyelő cikk emlékeztetett a jobb időkre), volt úgy, hogy a kedv csappant meg, átmenetileg. A híd azonban ellenállt a sokféle korróziónak, ma újra a mienk, és remélem, nem is fogjuk hagyni elhódítani vagy tönkretenni.

Az említett Balogh Edgár-emlékiratban utalás sincs rá (Gáll Ernő egyfajta *Korunk*-történetet író visszaemlékezésében sem találtam a számomra emlékezetes jelenetre), pedig Bori Imre, Bányai János és Tolnai Ottó első (családos) kolozsvári látogatása nem akármilyen érdeklődést váltott ki annak idején. Most nem magunkról, a Dónát úti lakónegyedben őket egy éjszakán át váró baráti társaságról, Láng Gusztávékról, Lászlóffy Aladárékról és Kántorékról beszélek, hanem a „szervekről”. Ha jól emlékszem, 1969. május 1-je körül, még munkaszüneti napon a délelőtti (*Korunk*-) szerkesztőségi találkozás kel-

tette föl a figyelmet, s az egyik belső „szolgálatos” oly óvatlan volt, hogy az írógépből felejtette az illetékes elvtársak-ébrek számára készített feljegyzését. Ettől (s a szóban forgó személytől) függetlenül, Bori Imre felesége a városban jártunkban-keltünkben többször megjegyezte egy buzgó belső munkatárs fel-feltűnését útvonalunkon: „Itt van a kém!”

„Kémkedésre” nem volt szükség, hiszen legfeljebb irodalmi információkat cseréltünk a Vajdaság és Erdély között. A tájékoztatás és véleménycsere kitérte persze, kiterjedt a magyarországi irodalmi történetekre is, kinek-kinek a kapcsolatrendszerére és lehetőségei szerint. Kiterjedt természetesen az irodalomtörténeti múltra, különösen az avantgárdra. Ha korábban azt írtam, hogy „A mint Ady, B mint Bustya”, a B mint Borihoz (Imréhez) most a K mint Kassákot kellene társítanom. Elsőként. Mert azután mondhatnám a K mint Krúdyt is, a K mint Krležát, és mondanom kellene a latin ábécé többi betűjét: H mint *Híd*, S mint Sinkó, majd visszafelé R mint Radnóti, M mint Móricz (Zsigmond), J mint Juhász (Ferenc). A B betűhöz is visszajuthatnánk, mert hogy látom, a tulajdonképpeni pályakezdő kötetben, az *Eszmék és látomások*-ban (az 1969. V. 3-ai dedikáció egyértelművé teszi annak a bizonyos májusi kolozsvári látogatásnak a pontos idejét) – a Bolyai-téma is jelen van. Igaz, itt nem a mi (1959-ben felszámolt) egyetemünkről van szó, hanem a névadójáról, Bolyai Jánosról meg az apjáról, Farkasról, úgy, ahogy őket Németh László láttatta. Az egyetem, a magyar nyelvű közép- és felsőoktatás, a közigazgatási nyelv és a jelképek használata ugyanígy tárgya volt azonban beszélgetéseinknek, akár Kolozsvárt, akár Újvidéken, akár Budapesten. (A „kéme” ilyenformán mégis kitérhetek, rólunk készített jelentéseikben, irodalmon túli területekre.) Közös emlékeink közt egy tusnádfürdőit is fölemlíthetnek, a nekem egyik legkedvesebb könyvajánlás révén. *A szürrealizmus ideje* belső borítóján olvasom: „Ezzel a könyvvel végig utaztam Erdélyt – s ez annak bizonyítéka, hogy valóban szeretettel adom Kántor Lajosnak Tusnádon, 1971. VII. 28-án Bori Imre.” Mi történetesen ott nyaraltunk öt- és hatéves fiainkkal, Boriék pedig Kolozsvárt nem találván minket, a Székelyföld szívéig autóztak utánunk, az otthonról hozott legújabb Bori-kötettel (is). Estére értek oda, vendéglőben szerettünk volna megvacsorázni együtt, de csak száraz halat kaptunk. (A Ceausescu-féle „kulturforradalom” első éve volt, sokkal rosszabb idők következtek rá, amikor nem csupán az étel, de a kommunikációs és mozgásszabadság illúziója is eltűnt.) Kedvünket akkor még – mégsem – lehetett elrontani, valamit valahol csak ettünk, beszélgettünk, köz- és magánügyekről, családról, gyerekekről, közös barátokról, intézményekről. (Legendaépítésnek számítana, ha most azt állítanám, hogy ezekre a szép időkre vezethető vissza harmadik – és első leány – unokánk névadása, a Dóra mellé a Bori felvétele; őt a Kántor Bálint, Kántor Bence unoka-sor B betűjéhez számítjuk.

De térjünk vissza az ábécéhez, a B betűhöz, anélkül, hogy az emlékező eltévedne a gyermekkor, az ifjúság, a családi történetek dzsungelében (például Bodola, Boronkay), a különféle csábítások, kalandozások, kísérletek, művészetek bozótosában (Boér Ferenc és Géza, Buday György, Barsay Jenő, Banner Zoltán, Bölöni Sándor, Bencze Ferenc – csak úgy hirtelen emelve ki ellenőrizhető neveket saját kapcsolatrendszerem utóbbi négy évtizedéből). Maradhatnánk Balogh Edgár *Számadásánál*, mert nagyon tanulságos épp e negyven év (politikai) csábításainak, illúzióinak és kiábrándulásainak újraélésében. Mégis, kerüljünk közelebb az ünnepelthez – akár tőle távolabbi irányokat jelezve, egy szakmán belül is. Fellapozva B betűmet, irodalomtörténet-sz-barátságunk „elárulásának” s az eklekticizmusnak a vádját vonva árva fejemre, be kell vallanom, hogy Bori Imre (és az avantgárd) előtt-mellett-után én bizony az irodalomtörténet-írásban Barta Jánostól igyekeztem tanulni – és ebben az apai Eötvös-kollégiumi emlékek, intelmek ugyanúgy szerepet játszottak, mint a személyes olvasmánytapasztalatok. (Móricz-kismonográfiám megjelenését követően, *Líra és novella* című, „szabályos” tudományos értekezésemre, könyvemre készülve, Debrecentől távol lévén, levélben fordultam a Mesterhez; számomra fontos válasza megtalálható a kötetvégi jegyzetekben.) Benedek Marcellhez egyszer hozott élőközelbe a sors – azon az akadémiai rendezvényen, emlékezetem szerint Czine Mihály oldalán állva, találkoztam személyesen először és utoljára Bóka Lászlóval is –, később azonban alkalmam volt e hivatásos Nagy Olvasó erdélyi hagyatéka egy részének közelébe kerülni, mindenekelőtt a Benedek Marcell-életmű publicisztikai-kritikai műfajait értelmezve újra (Balogh Edgár *Világosságának* háború utáni éveiből). Borbándi Gyulát még 1973-ban, Münchenben ismertem meg, majd a nyolcvanas évek romániai elvonókúrája következett Borbándi-ügyben is, hogy aztán a kilencvenesekben, e most taposottakban sűrűn futhassunk össze különböző konferenciákon. (A berlini illetőségű szociológusprofesszorral, Balla Bálinttal is újabban találkozgatunk – legutóbb a frankfurti könyvvásáron.)

Amiben valószínűleg kevesebbet vitakoznánk Bori Imrével, hiszen ez már szinte közös terület, közös barátság, megnyilvánulási forma Budapest–Újvidék–Kolozsvár háromszögében: Béládi Miklós, Bodnár György, Bányai János. Béládival, Bodnárral (és persze Bori Imrével) együtt voltunk érdekeltek *A határon túli magyar irodalom* címet kapott, 1982-es akadémiai irodalomtörténetben, Bányai János pedig mint újvidéki tanszékvezető (B. I. utódja) és kiváló elemzések szerzője, irodalomtörténeti összefüggések felvillantója ad ösztönzést kortársainak, Bori Imréhez méltó módon, túl is lépve régebbi kereteken. A Bodor Ádám prózai műveiről tartott budapesti intézeti konferencián Bányai nem először és nem utoljára bizonyította érzékenységét a legújabb magyar irodalomra.

És ha már Bodor Ádám – még néhány B betűs az én legszemélyesebb (kortársi) író-ábécémből: Bajor Andor, Bálint Tibor – s a legeslegfiatalabb (első kötetüknél tartó) erdélyiek közül Balázs Imre József. (Az ő feladata a *Korunkhoz* ma, holnap érkező Bori- és Bányai-kéziratokat is szerkeszteni.) És a nagy adósság, a sajnos már régebben lezárt életművű Bretter György. Ha nem tévedek, neki is kölcsönöztem Bori-kötetet. Barátságunk persze nem szorítkozott a könyvkölcsönzésekre. Hogy mit is jelentett ez (nekem legalábbis), azt biztosan nem Balogh Edgár *Számadásából* lehet megtudni. Az én számadásom viszont (szerencsére?) még csak nem is készül.

Pedig mégiscsak el kellene kezdeni.

Kolozsvár, 1999. október 31.

Gál Lászlótól átveszi a Híd-díjat (1967)